

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผลจากโครงการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ เป็นกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ 43 หมู่ 1 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ นั้นชุมชนได้รับประโยชน์และมีส่วนร่วมในการจัดการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้มีความสวยงามและกระบวนการผลิตให้ได้คุณภาพมาตรฐานของชุมชน และได้รับความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นการพัฒนาศักยภาพ คุณภาพผลิตภัณฑ์ของกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา เป็นส่วนที่ทำให้ชุมชนรวมถึงเยาวชนได้เห็นคุณค่าของศิลปะและภูมิปัญญาของท้องถิ่น และยังได้องค์ความรู้ใหม่ ๆ ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับกลุ่มและชุมชนได้ วิธีการเรียนรู้แบบอย่างการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมถึงนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ ได้องค์ความรู้ ในกรณีศึกษาแบบมีส่วนร่วม ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกระบวนการผลิต ให้ได้คุณภาพมาตรฐานชุมชนกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ 43 หมู่ 1 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมืองจังหวัดนครสวรรค์ ได้ให้ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ จึงทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้นอกห้องเรียนที่เน้นชุมชน เป็นฐานองค์ความรู้และเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของงานหัตถกรรม ที่มีอยู่ในท้องถิ่น การวิจัยนั้น ได้พัฒนาองค์ความรู้ในด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่ต้องการของผู้บริโภคและมีคุณภาพ ซึ่งเป็นการสร้างรากฐาน การพัฒนาประเทศในระดับท้องถิ่นที่เข้มแข็ง เกิดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองในชุมชนเป็นการสร้างอาชีพที่เป็นภูมิปัญญา และควรช่วยดูแลรักษาให้เป็นมรดกต่อรุ่นลูกหลานซึ่งตรงกับหลักการตามแนวทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ภูมิพลอดุลยเดช (2532 : 129) ได้ให้แนวทางในการสืบสาน และการดำรงอยู่ของศิลปหัตถกรรมไว้ว่า ท้องถิ่นที่ได้สามารถนางงานศิลปหัตถกรรมส่งเสริมให้กลายเป็นสินค้าได้ จึงเท่ากับเป็นการสืบทอด และฟื้นฟูฝีมือด้านศิลปหัตถกรรมดั้งเดิม และที่สำคัญในการเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุที่เป็นทรัพยากรท้องถิ่น ที่มีอยู่เดิมแล้ว แต่ยังไม่ได้ใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่า ต่อเมื่อนำมาผลิตเป็นสินค้าของที่มีประโยชน์ใช้สอย และตกแต่งก็จะได้ราคาดีเพราะนักท่องเที่ยวเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีกำลังซื้อสูงรวมทั้งเป็นการสร้างงาน สร้างอาชีพ ให้กับแรงงานท้องถิ่นที่ว่างงาน หรืออาจหลังการทำให้ทำนา โดยสรุปจึงนับเป็นการพัฒนาชนบทที่ได้ผลอย่างสมบูรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ เป็นสถาบันอุดมศึกษา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น มีองค์กรภายในด้านการวิจัย และบริการวิชาการแก่ชุมชนมีหลักสูตรที่เปิดสอนหลากหลายสาขา มีทำเล

ที่ตั้งในท้องถิ่นคณาจารย์ และนักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในท้องถิ่น จึงมีศักยภาพพร้อมที่จะทำการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องปั้นดินเผา ของกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ 43 หมู่ 1 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งได้วางแผนทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจากดินที่มีอยู่ในท้องถิ่น เป็นลักษณะการวิจัยเชิงปฏิบัติการและมีส่วนร่วม (Participatory Action Research – PAR) เป็นโครงการพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาในชนบทเป็นการออกแบบผลิตภัณฑ์จากดิน เป็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตุ๊กตาเครื่องปั้นดินเผา เพื่อเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมสินค้าจังหวัดนครสวรรค์ และเป็นแนวทางให้ชุมชนบ้านมอญ นำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยการวางแผนจัดระบบที่ดี ร่วมเรียนรู้กระบวนการออกแบบ การผลิตให้มีความสอดคล้องกับตลาดในยุคปัจจุบัน อีกทั้ง ยังสืบสานงานศิลปกรรม และทำให้ศิลปหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาดำรงอยู่

1.2 สาเหตุของการวิจัย

งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ เป็นความภาคภูมิใจของคนนครสวรรค์ที่ได้สืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ถือว่าเป็นต้นทุนทางปัญญา ทำให้คนนครสวรรค์มีผลิตภัณฑ์ที่สามารถผลิตขึ้นใช้เองและผลิตเพื่อการจำหน่ายเป็นรายได้ในครัวเรือน การกำหนดแนวทางในการพัฒนาจะช่วยให้ประชาชนได้แนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบันและเป็นที่ต้องการของผู้บริโภค

1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 ศึกษาความเป็นมาของกลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ 43 หมู่ 1 ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์

1.3.2 พัฒนาผลิตภัณฑ์กลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ ด้านการออกแบบตุ๊กตาเครื่องปั้นดินเผาให้เหมาะสมกับสภาพสังคมวิถีชีวิตของชุมชนบ้านมอญทั้งในปัจจุบันและอนาคต

1.3.3 เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้ที่สนใจผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่พัฒนารูปแบบ

1.4 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาแนวทางการพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา เป็นการศึกษาเพื่อพัฒนางานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิต การใช้สอยและอาจพัฒนาสู่การผลิตสำหรับการจำหน่าย การปรับปรุงและพัฒนารูปแบบอาศัยความรู้จากภูมิปัญญาดั้งเดิม ของชาวบ้านในการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์

แนวทางการพัฒนางานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ยึดองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการคือ มนุษย์ ธรรมชาติ และสังคม ตามกรอบแนวคิดของ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม(2538 : 7) ดังนี้

1. มนุษย์สนองตอบความต้องการใช้สอยของมนุษย์ทั้งทางกายและจิตใจโดยผลิตภัณฑ์ต้องมีประโยชน์ใช้สอยและมีความงามทางศิลปะ เพื่อยกระดับจิตใจของมนุษย์ให้มีความดีงามภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง การพัฒนาคุณภาพให้ได้มาตรฐานที่ดี
2. ธรรมชาติ รู้เท่าทันและเข้าใจในคุณสมบัติของวัตถุดิบจากทรัพยากรธรรมชาติที่นับวันจะเหลือน้อยลง พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์หัตถกรรมให้ประหยัดการใช้วัสดุ และทำให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าสูงสุด ตลอดจนสะท้อนให้เห็นคุณค่าของวัตถุดิบ
3. สังคม รวมถึงวัฒนธรรมและระบบต่าง ๆ ที่จัดสรรการดำรงชีวิตของมนุษย์ผลิตภัณฑ์จึงควรมีรูปแบบที่เหมาะสมตามสภาพของท้องถิ่น

1.5 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาแนวทางการออกแบบและพัฒนางานเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยศึกษาจากวิถีชีวิตของคนในอดีตและปัจจุบัน และศึกษางานเครื่องปั้นดินเผาที่เกิดจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งมีลักษณะเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ดังนั้นขอบเขตของการวิจัยจึงกำหนดดังนี้

1.5.1 ตัวแปรที่ทำการวิจัย

ตัวแปรในการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วย วัตถุประสงค์ในการทำ/ผลิต การนำไปใช้ แหล่งผลิต วัตถุดิบ เทคนิค วิธีการ เครื่องมืออุปกรณ์ ลักษณะรูปทรง รายละเอียดในการตกแต่ง ดังนี้

1.5.1.1 ลักษณะเฉพาะของงานเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนบ้านมอญ

1.5.1.2 แนวทางการพัฒนางานเครื่องปั้นดินเผาที่คงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่น

1.5.1.3 ความคิดเห็นของผู้ผลิต ผู้จำหน่ายและผู้ที่สนใจผลิตภัณฑ์ ที่มีต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่ได้รับการศึกษาและพัฒนารูปแบบแล้ว ทั้งความคิดเห็นของผู้ผลิตและผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ดินเผา ตัวแปร ประกอบด้วย

ตัวแปรต้น ได้แก่ ความคิดเห็นของประชาชน ผู้ผลิตที่มีต่อแนวทางการพัฒนาตุ๊กตาเครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันและความคิดเห็นของผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ได้รับการพัฒนาโดยสำรวจจากผู้ผลิตผู้จำหน่ายและผู้ใช้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา

ตัวแปรตาม ได้แก่ แนวทางการพัฒนางานเครื่องปั้นดินเผา โดยคงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่นไว้เปรียบเทียบกับรูปแบบเดิม โดยแนวทางนี้สามารถใช้กับงานเครื่องปั้นดินเผาในท้องถิ่นอื่น ๆ ได้และความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ที่พัฒนารูปแบบแล้ว

1.5.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาตามตัวแปรในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

1.5.2.1 ประชากร คือ ประชาชนทั่วไปผู้สนใจงานผลิตภัณฑ์ดินเผา ที่ใช้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ จำนวน 100 คน

1.5.2.2 กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ ตำบลบ้านแก่ง อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ และกลุ่มผู้ใช้ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาบ้านมอญ ในจังหวัดนครสวรรค์และจังหวัดใกล้เคียง จำนวน 25 คน

1.6 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1.6.1 ได้ทราบถึงข้อมูลและวิถีชีวิตของชุมชนบ้านแก่ง กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

1.6.2 ได้รูปแบบตุ๊กตาเครื่องปั้นดินเผาที่พัฒนาเพื่อเป็นทางเลือกให้กับผู้ผลิต

1.6.3 ผู้บริโภคหรือผู้ที่สนใจงานผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผามีความพึงพอใจกับตุ๊กตาดินเผาที่ทำการออกแบบและสามารถผลิตได้ในระบบอุตสาหกรรม

1.7 คำนิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1.7.1 การออกแบบ หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์ของมนุษย์ โดยมีการตั้งกฎเกณฑ์ไว้อย่างเป็นระบบ สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ตามความเหมาะสมกับสภาพต่าง ๆ และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

1.7.2 การพัฒนา หมายถึง การสร้างความเจริญซึ่งเป็นผลผลิต (Output) โดยใช้ปัจจัยนำเข้า (Input) และกระบวนการ (Process) ที่ก่อให้เกิดผลผลิต

1.7.3 ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง บุคคลที่มีองค์ความรู้ในท้องถิ่น ในด้านใดด้านหนึ่งหรือหลาย ๆ ด้าน โดยวิธีการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษในท้องถิ่น อาจมีชื่อเรียกและบทบาทที่แตกต่างกันไปชุมชน เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน พระภิกษุ ผู้เชี่ยวชาญงานหัตถกรรมและอื่น ๆ

1.7.4 การมีส่วนร่วม หมายถึง การเข้าร่วมอย่างเข้มแข็งของกลุ่มบุคคลที่มีส่วนได้ส่วนเสีย การมีส่วนร่วมต้องเป็นไปในรูปที่ผู้รับการพัฒนาเข้ามามีส่วนกระทำให้เกิดการพัฒนาไม่ใช่เป็นผู้รับการพัฒนาตลอดไป ทั้งนี้เป็นการเกื้อหนุนให้เกิดการพัฒนาที่แท้จริงและถาวร

1.7.5 ดิน หมายถึง สสารที่เกิดขึ้นจากการสลายตัวของอินทรีย์วัตถุ หิน และ แร่

1.7.6 เผา หมายถึง การทำให้วัตถุเปลี่ยนแปลงสภาพด้วยความร้อน เช่น เผาดินทำให้ดินเปลี่ยนสภาพจากชั้นจวนแห้งมีความแข็งแแกร่ง คงทนถาวรตามคุณสมบัติในการเผาและเนื้อดิน